

RIADITELIA PRVÉHO UČITEĽSKÉHO ÚSTAVU V UHORSKU (1900 – 1919)

MIROSLAV GEJDOŠ

Katolícka univerzita v Ružomberku, (Slovakia)

ABSTRACT: *Author of this contribution expresses on the base of the archive documents headmasters of very first Teachers 'Institute in Ugría (1819 – 1900). The article is a continue in research from the history of the mentioned institute that is fully connected with Slovakia.*

KEY WORDS: *teachers institute, Spisska Kapitula, Juraj Pales, teacher*

Nová epocha v dejinách učiteľského ústavu

Dr. Ján Seman

Novú epochu v dejinách učiteľského ústavu otvoril riaditeľ dr. Ján Seman. Riaditeľom sa stal roku 1904 a ním bol až do roku 1932, čiže 32 rokov. Na ústave však pôsobil dlhšie – od roku 1899 ako profesor. Po celý čas pôsobenia na ústave vyučoval pedagogiku, psychológiu, dejiny pedagogiky a prax. Ako profesor vyučoval aj spev. Ako riaditeľ pôsobil v najťažších časoch: pred prvou svetovou vojnou, cez prvú svetovú vojnu a aj v prvých desaťročiach Československej republiky. Za jeho pôsobenia ústav dostal dve nové budovy: prvá z roku 1912 / tú dal postaviť biskup dr. Alexander Párvy/ a druhá sa budovala v rokoch 1931 – 33. Za direktorovania dr. Semana ústav sa stal plno vybaveným štvrtročným učiteľsko – organistickým ústavom, na ten čas ozaj moderným ústavom. V novej poschodovej budove sa učiteľský ústav stal nezávislým na kňazskom seminári. Od tých čias zo seminára pôsobili na ústave už iba profesori náboženstva.

Ján Seman sa narodil 4. januára 1871 v Bijacovciach, v slovenskej roľníckej rodine. Otec mu zomrel pomerne v mladom veku. Zanechal po sebe sedem nezaopatrených detí. Pri búraní starého domu padli naň ťažké drevo, ktoré mu polámali nohy. Dolámaný ležal 13 týždňov v stodole bez potrebného ošetrovania a liečenia, kým ho smrť nevyslobodila z tohto ťažkého utrpenia. A toto otcovo utrpenie zanechalo v chlapcovi stopy na celý život. A ešte väčšie bijacovská vzburá proti panstvu grófov Csakyovcov a ich úradníkov a drábov z 10. augusta 1831. V žiadnej druhej obci východného Slovenska nemala táto vzburá také vzrušenie i tragiku, ktoré verne opísal účastník i obeť vzbury, vtedajší bijacovský farár Jozef Machay

a neskoršie slovenský historik Ján Vencko. Následky pre vzbúrencov boli otrasné. Do Bijacoviec prišlo už 14. augusta vojsko. Pochytali vzbúrencov a odviekli ich na súd do Levoče. Piaty z nich zomreli ešte pre súdom. Siedmeho septembra priviedlo vojsko 7 odsúdených do Bijacoviec. Na panskom dvore prečítali rozsudok smrti. Dvoch z nich, richtára 39 ročného P. Pavlíka a 59 ročného Juraja Šmihul'u obesili o tri hodiny po rozsudku nad dedinou. Ich kostry viseli na šibenici celých šesť rokov. Manželky ich trikrát ovinuli do plátna, takže „zd'aleka bolo vidieť ich belieť sa“¹.

O tejto vzbuře veľa počul mladý Ján Seman od svojej matky. A ako mu to ostalo v pamäti, to aj svojim žiakom rozprával.

Zo siedmich detí zostali nažive len tri: Pavol, Ján a Alžbeta, matka univerzitného profesora dr. Michala Siváka, prednostu nosnej, ušnej a krčnej kliniky v Bratislave. Jánovým učiteľom na Bijacovskej škole bol vynikajúci pomológ Eduard Kubašek, ktorý skončil učiteľský ústav v Spišskej Kapitule roku 1862. Jeho pričinením dostal sa Ján Seman na štúdiá do Levoče. Tu si osvojil aj nemecký jazyk, ktorý mu pomohol dostať sa na vychýrené Pázmáneum. Spolu s ním študoval v tomto ústave aj Ferdiš Juriga, poslanec v uhorskom sneme.

Po kňazskej vysviacke v júli roku 1893, krátky čas pobudol ako kaplán vo Veličnej a dlhšie v Dolnom Kubíne, kde po boku farára historika Jozefa Kohúta aj on sa zahĺbil do histórie slovenského národa, najmä do dejín slovenského školstva. Denne sa stýkal s básnikom Pavlom O. Hviezdoslavom. V rozvrhoch neraz prišla reč na duchovnú zaostalosť slovenského ľudu. Hoci bol proti revolučnému spôsobu boja, tým húževnatejšie zastával názor, že treba zavčas a s plnou energiou odstraňovať hmotnú a duchovnú zaostalosť ľudu, viesť ho neustále k tomu, aby si sám hľadal lepšie možnosti a nové spôsoby života, ktoré zodpovedajú novým časom.

V roku 1897 prešiel za katechétu do dievčenského sirotinca v Spišských Vlachoch. Dostal sa opäť na svoj Spiš, medzi siroty, ktoré učil a ktorým pomáhal postaviť sa na vlastné nohy. Roku 1899 získal doktorát teológie a v tom istom roku spišský biskup Pavol Smrečány ho vymenoval za profesora učiteľského ústavu a o päť rokov za jeho riaditeľa. Plných sto rokov riaditeľmi preparandie sa stali rektori spišského seminára. Výnimka bola len u prvého riaditeľa Juraja Paleša a dr. Jána Semana. Seman dostal s menovaním za riaditeľa tieto úlohy:

1/ osamostatniť ústav, oddeliť ho hospodársky a administratívne od seminára;

¹ J. Vencko, *Z dejín okolia Spišského hradu*, Spišské Podhradie 1941, s. 164.

2/ preniesť váhu výchovy učiteľov zo zamerania kantorsko – učiteľského /cirkevného/ na pedagogicko – školské podľa zákona z roku 1868;

3/ postaviť pre ústav samostatnú budovu, so štyrmi triedami, aby sa odstránilo prijímanie do prvého ročníka len každý druhý rok;

4/ zriadiť a osamostatniť cvičnú školu, aj keď zostane časťou ľudovej školy v Spišskom Podhradí².

Seman ako riaditeľ najstaršieho učiteľského ústavu na Slovensku nedovolil, aby aj jeho ústav „fabrikoval“ učiteľov, ktorí by boli postrachom slovenských dedín, šíriteľmi maďarizačných snáh v čisto slovenských dedinách. V ústavnej knižnici našiel Palešove krátke dejiny ústavu, ktoré mu dali podnet napísať históriu spišskokapitulského učiteľského ústavu. Písal ju uprostred najväčšieho zaťaženia, počas stavby nového ústavu. Knihu pod názvom (A Szepeshelyi Róm. Kath. Tanítóóképző. Intézet Története, Budapest, stephaneum nyomda R. T., 1912) treba nám zaradiť medzi základné spisy z odboru pedagogickej histórie. V úvode medzi iným píše: „Poslaním učiteľského ústavu nie je ani tak prehľbovať vedu ako ju popularizovať. Treba kultúrne vynálezy zjednodušiť a vedu sprístupniť ľudu. Preto treba preklenúť a spojiť medzeru medzi vyšším školstvom a ľudovými školami. Prerod takého života žiada na ľudových školách vysokokvalifikovaných a humánnych ľudí – učiteľov, ktorí svojou ľudskosťou otvoria cestu novej dobe“³.

Úvod Semanovej knihy je dôkazom, ako osvietenský smer sa začal vytvárať na prahu demokratickej doby, v ktorej mali prevziať moc uvedomelé vrstvy národa. Bol to smelý a na tú dobu až pokrokový úvod. Dr. Seman napísal dobré historické dielo o ústave, ku ktorému sám mal celoživotný vzťah a naň sústredil všetky poznatky svojho štúdia.

Riaditeľ a dr. Jána Semana, ako aj troch profesorov prevzal do školských služieb udržiavateľ školy aj po roku 1919. Bol to jediný riaditeľ na Slovensku, ktorý bol preverený aj československou vládou a roku 1929 pri 110. výročí založenia ústavu aj vyznamenaný. Vyznamenanie za vlasteneckú a vedecko – pedagogickú činnosť mu osobne odovzdal hlavný radca referátu Ministerstvo školstva a národnej osvety (MŠaNO) Ferdinand Písecký. Ako riaditeľ ústavu po roku 1919 vyučoval v treťom a v štvrtom ročníku pedagogické disciplíny. V treťom ročníku jeho koníčkom bola aristotelovská logika. Jeho metódu, ktorou sa usiloval priblížiť a náležite vysvetliť logické zásady: pojem, súd, úsudok, premisy, závery, sylogizmy, zložité úsudky a definície by sme mohli nazvať „polopatizmom“, lebo priam chcel

² Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5, s.130.

³ Ibidem.

akoby lievikom nalievať do hláv kandidátov učiteľstva abstraktné pojmy a zákony správneho logického myslenia.

V štvrtom ročníku vykladal dr. Ján Seman dejiny pedagogiky podľa českej Kádnerovej učebnice. Tu sa prejavoval ako herbartovec. Herbartovský postup pokladal za jedine logický a cieľavedomý. Keď podaktorí kandidáti odrecitovali naučenú stať spamäti od slova do slova, používajúc pritom i jazykové bohemizmy tu ich opätovne „v recitovaní“ zastavoval, dokázal im, že hovoreným vetám nerozumejú a že také bifľovanie nemá zmysel. Niektoré bohemizmy, žiakmi používané, mali v slovenčine celkom iný zmysel a riaditeľ Seman sa pustil do smiechu a celá trieda s ním, lebo u takého vážneho profesora bolo vítané extempore, keď sa smel ozvať hlavný smiech⁴.

Na jeho pôsobenie si zaspomínali po rokoch viacerí bývalí jeho žiaci. Napríklad:

„Príjemný didaktický postup vo vyučovaní pána profesora dr. Jána Semana vždy mi na pamäť prichádza a často mi slúži k dobru v mojom povolani“⁵.

„Seman bol logik, realista, ale pritom jedna z najvášnivejších duší. Askéta vychudnutej postavy s mohutnou lebkou rímskeho filozofa, ale v inteligených rysoch tváre s vráskami skepsy, až s príchutou pesimizmu. Pri svojej logičnosti výkladu, pri stvárňovaní myšlienkového vývinu svetových pedagogických autorít, až mu nervy poskakovali po tvári. Bol to vynikajúci objekt pre kresliara. Keď sa napríklad začal rozčuľovať nad Groceho zamietnutím akejkolvek filozofie u Slovanov a podvracal tú nepravdu citátni z vedeckých diel, literárnych kritik a novinárskych článkov, tu gestikulovala, nielen tvár a ruky, ale tancovala i katedra a notes. Vždy sme si ho predstavovali ako nejaký náučný slovník, múdre plniace pero a čierny atrament, ktorým jeho holá zamračená tvár nenasiakla počas desaťročia spravovania ústavu a počas energických autoritatívnych zásahov. Pevná myšlienka, vrytá vždy senzačnosťou do jeho rysov, vyvolala vždy pokorný pocit ovládania, strachu a zvrchovanosti, ale len zriedkavo slzu alebo cit srdca. Jediný raz som videl riaditeľa Semana v zborovni smiať sa, keď ma chytil pri náčrte jeho „karikatúry a s naším triednym učiteľom ma potom vyšetroval. Na dopyt triedneho, či si podarenú karikatúru nechá, riaditeľ so smiechom odvetil: „Nestojím o vlastnú karikatúru, dost som mrzký v zrkadle: Moji žiaci by sa mali zaujímať o krajšie veci“. Avšak neskrivil mi ani vlások na hlave, hoci karikatúra za všeobecného pedagóga do posledného gesta“⁶.

Podobne ho charakterizoval odborný učiteľ Pavol Čarnogurský.

⁴ Ibidem, s. 131.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

„Výraznosť jeho zjavu mala prítlačivú silu. V rozhovoroch pri prechádzkach a skúškach priťahoval, upútaval. V styku s druhými žiakmi, pri rozhovoroch sa zahľad do vnútra žiakov prv, než ich začal učiť. Vo chvíli, keď poznal, že jeho slovo nenašlo potrebný odraz, reakciu, dopĺňal ho a hľadal pôsobivejší, zrozumiteľnejší výraz. Mal účinnú a úspornú metódu vyučovania. Ona ho robila pedagogickou kapacitou v očiach žiakov. A to bol úspech jeho učiteľskej práce. Jeho prednášky boli myšlienково bohaté, vo výrazoch hustené a logicky presné. Nemali slovný balast a rečové zaťaženie. Prednášky o zložitých psychických javoch boli typické svojou krátkosťou a vecnosťou. Ich vety sa dali spočítať takmer na prstoch“⁷. V posledných rokoch riaditeľovania čakala ho najťažšia robota: dobudovať ústav a pre žiakov postaviť nový internát. Tá práca ho natoľko vyčerpana, že musel školu na niekoľko mesiacov opustiť. Bolo to práve pred našou maturitou. Do školy prichádzať nemohol, a nás nepripravených doviest' k maturite nechcel. Preto sme chodili /celá trieda/do jeho bytu. Riaditeľ v posteli, žiaci okolo neho. Nejednu hodinu prestáli sme pri jeho posteli. A aj tu – ako v triede – učil, skúšal, učebnú látku opakoval, utvrdzoval. Príklad, aký nemá v dejinách školstva páru. Aký to bol len slabý človek! Len koš' a koža. Vysoké čelo, bezvlasá hlava, prenikavé oči. Z nich žiarila dobrota, láska. Mal rád svojich žiakov a oni jeho.

Riaditeľ Ján Seman bol skromný v jedení a ešte skromnejší v obliekaní /ako kanonik nosil len čiernu reverendu/. No štedrý ku každému, kto potreboval nejakú finančnú pomoc. Nejednen študent si odnášal od neho peniaze potrebné na zaplatenie menzy alebo internátnych poplatkov. Podporoval najmä kultúrne podujatia, vlastným nákladom vydával knihy spišských historikov. Bol členom Spolku profesorov Slovákov, členom Literárno – vedného odboru Spolku sv. Vojtecha, štedrým mecénom literárneho nakladateľstva Obroda.

Kanonikom sa stal 20. marca 1923. Pri jeho vymenovaní za kanonika Slováč napísal: „Hlbokovzdelaný muž, tichý od sveta odtrhnutý a vážny, že sotva má jedného intímneho priateľa, ale viac ctiteľov“⁸. Spomínané noviny zaznamenali aj jeho šesťdesiatku, ktorá ho našla v škole, medzi žiakmi, o ktorých vzdelanie sa už toľko rokov staral.

Po 34 – ročnej službe /nepretržite na jednom ústave/ s podlomeným zdravím odišiel do dôchodku. Škola sa s ním rozlúčila na slávnosti 28. júna 1933 a tlač 1. júla 1993. „Odchádzajúci riaditeľ“ – píše Spišské noviny – „je jeden z vynikajúcich a vzácnych spišských ľudí, ktorý v živote vykonal kus nehučnej, no základnej a všeobecne prospešnej práce. Okrem svojich všestranných hodnôt má tu veľkú prednosť, že vždy porozumel

⁷ F. R. Vlastimil, *Učiteľ v osvietenom 19. storočí v pohľade na zvonárstvo*, [in:] *Priateľ školy a literatúry*, r. 2, 1860, s. 280.

⁸ Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5, s. 281.

požiadavkám času. On, ktorý pred prevratom zorganizoval novodobý učiteľský ústav, prevratom chápaný ducha doby a povinnosti svojho slovenského rodu, celým storočím vybudovanú prácu nenechal napospas, ale húževnatou energiou a čo najprísnejšou činnosťou zachoval v pôvodnej výške pre budúce pokolenie“. Za storočné trvanie ústavu vystriedali sa dvanásť riaditelia. Všetko vysokovzdelaní pedagógovia, odchovanci bratislavského generálneho seminára, viedenského Pázmána, budapeštianskej univerzity. Podstatná časť z nich pochádzala z najnižších spoločenských vrstiev. Synovia slovenských roľníkov a učiteľov. Ako roduverní Slováci snažili sa udržať na ústave semienka slovenského národného ducha. A ak v posledných dvoch desaťročiach kráčali duchom času, v šľapajách silného maďarizačného útlaku, nebolo to tak škodlivé ako na iných učiteľských ústavoch.

Profesori učiteľského ústavu v rokoch 1819 – 1919

Za sto rokov jestvovania ústavu vystriedalo sa tu vyše štyridsať profesorov. V prvých rokoch vyučovali len dvaja profesori“ profesor /ten vyučoval všetky náukové predmety/ a profesor hudby / ním bol katedrálny organista/. Až do roku 1866 popri hlavnom profesorovi hudby na ústave pôsobil aj katechéta /Štefan Košťalik/ a pridelený učiteľ spišskopopradskej školy /Jozef Véber/ a učiteľ dozorca /Roman Košík/. Všetci profesori až do konca minulého storočia boli kňazi. Prvým svetským profesorom bol Ignác Róbert Höhr.

V Pamätníku 110 – ročnice založenia ústavu je zoznam profesorov od roku 1819. V zozname nie je uvedený Štefan Hýroš, ktorý v seminári a na ústave pôsobil v rokoch 1846 – 1850, ako aj Karol Pisch (narodený 1802, vysvätení 1842), Alexander Gruss absolvoval Pázmáneum a Martin Alt, ktorých vymenoval za profesorov dr. Ladislav Zábojský⁹.

⁹ A. Miškovič, *Život Ladislav Zábojského*, Kultúra VII, č. 5. Autor na s. 206 píše: „Nový duch zavládol i na katolíckom učiteľskom ústave, kde boli vymenovaní traja profesori: Karol Pisch, Alexander Gruss a Martin Alth, ktorý bol aj literárne činný. Učil tu aj Štefan Hýroš, neskorší memorandový vyslanec“.

Tabuľka I. Všetci títo profesori boli kňazi:

Profesor:	v rokoch:
František Heninger	1819 - 1822
Karol Weisz	1822 - 1823
Ján Kresťanko	1823 - 1824
František Scholtz	1824 – 1829
Jakub Kaiser	1829 – 1835
Jakub Jančík	1835 – 1844
Andrej Pitoniak	1844 – 1851
Alojz Kavacz	1851 – 1877
Ján Ander	1860 – 1861
Karol Slopkovský	1860 – 1861
Štefan Košťalik	1861 – 1868
Jozef Klimčák	1858 – 1861
Karol Szedley	1864 – 1865
Ján Hlebík	1868 – 1875

Profesor:	v rokoch:
Jozef Weber	1866 – 1883
Jozef Ivanko	1869 – 1883
Jozef Gallas	1874 – 1881
Dr. Ján Csája	1870 – 1871
Juraj Gogolák	1875 – 1879
Dr. Martin Pirhalla	1877 – 1880
Aurel Klinovský	1879 – 1891
Michal Mindsznnsti	1880 - 1881
Ľudvik Čurjak	1891 – 1899
Dr. Ján Seman	1899 – 1933
Dr. Ján Rusiňák	1910 – 1914
Pavol Drbjak	1912 – 1915
Dr. Jozef Ištók	1914 – 1919

Profesori civili:

Profesor:	v rokoch:
Ignác Róbert Höhr	1882 – 1912
Anton Juhay	1895 – 1901
Ján Cselényi	1901 – 1933
Belo Kysel'	1905 – 1923
Kornel Schimpl	1906 – 1916
Ján Wida	1909 – 1915
Eugen Dévényi	1912 – 1913
Julius Laszka	1912 – 1919
Eduard Lang	1913 – 1919

Ako vidieť z tohto zoznamu, máloktorý profesor sa na ústave udržal dlhšie. Bolo to preto, že profesori boli prácou veľmi preťažení a aj slabo honorovaní. Na ústave najdlhšie pracoval Alojz Kavacz, ktorý bol dlhé roky správcom – profesorom. Študoval v Jágri a vo Viedni. Aj ostatní profesori študovali na zahraničných univerzitách. Napríklad: Ján Hlebík /aj Chlebík/ vo Viedni, dr. Ján Csája /aj Čaja/ v Insbrucku, Alojz Kavacz a Ján Hlevík vyučovali náboženstvo, slovenčinu, matematiku a merbu. Na ústave vyučovali

aj dvaja učiteľia zo Spišského Podhradia: Jozef Weber, ktorý skončil pedagogickú školu v Miškovci /vyučoval: nemčinu, geometriu, krasopis, kreslenie a telocvik/ a Jozef Ivanko, ktorý skončil učiteľský ústav v Košiciach /vyučoval: prírodopis, chémiu, hospodárstvo a spev/. Hudobné predmety vyučoval Karol Huska.

O pôsobení týchto profesorov sa nezachovali nejaké podstatnejšie pramene. Len o tých, ktorí hýbali perom. V menoslove dopisovateľov a spolupracovníkov Cyrila a Methoda a Katolíckych novín sú uvedení títo bývalí profesori ústavu: Martin Alth, Juraj Gogolák, Štefan Hýroš a Štefan Košťalik. Títo štyria profesori ako roduverní Slováci v tých najťažších časoch na ústave vyučovali v slovenskom duchu. Spisovateľom bol ThDr. Martin Pirhala, autor historických spisov. Zomrel v Spišskej Kapitule 30. novembra 1922 ako kanonik /narodil sa 12.októbra 1852 v Kežmarku. Michal Mindszenti podľa mena by mal byť Maďar. No bol Slovák, rodák z Bijacoviec. Zomrel ako farár vo Veľbachoch 14. decembra 1923 v 44. roku kňazstva a 67. roku života¹⁰. Od roku 1881 cirkevný škôldozorca.

V štátnom archíve v Levoči sa zachovali viaceré úradné štatistiky. Z nich sa dozvedáme, akej národnosti boli profesori, čo vyučovali a aké mali platy. Mnohí profesori vyučovali aj na filozofickom kurze v rokoch 1856 – 1906. Boli to títo profesori: Alojz Kaváčz, Jozef Klimčák, Ľudovít Hönz, Štefan Košťalik, Ján Hlebík, Ferdinand Fertšek, Jozef Gallas, Aurel Klinovský, Rudolf Greššík, dr. Ján Seman, dr. Martin Pirhalla, Michal Mindszenti. Profesor Ignác r. Höhr ako civil prednášal v seminári zdravotvedu.

V prvých povojnových rokoch ústav nemal riadneho profesora hudby. Po vypísaní súbehu prihlásil sa na uprázdnené miesto František Dostálík, hudobný skladateľ a plodný publicista.

Pričinením učiteľov vysokoškolených Spišskej Kapitule rozhýbal sa po slovenskom vidieku hudobný život. Učiteľia zakladali a viedli spevokoly, dedinské dychové súbory. Spišskokapitulský učiteľský ústav po dlhé desaťročia suploval hudobné školy – vychovával učiteľov – hudobníkov. Dnes učiteľov – hudobníkov vychovávajú vysoké školy.

¹⁰ „Slovák“ 1923, č. 282.

2.1. Platy profesorov

V roku 1874 profesori mali tieto platy¹¹:

Tabuľka II.

Profesor:	Funkcia:	Hod. za týždeň:	Plat:
Alojz Kovács	správca, profesor	18 hod.	340 zl.
Ján Hlebík	profesor	9 hod.	130 zl.
Jozef Gallas	profesor	15 hod.	310 zl.
Jozef Weber	profesor	8 hod.	40 zl.
Jozef Ivanko	profesor	10 hod.	40 zl.
Karol Huska	prof. hudby	9 hod.	105 zl.

Spolu to bolo 965 zlatých. Na túto sumu 765 zlatých šlo zo základiny ústavu, 100 zlatých z diecéznej pokladnice a 100 zlatých z biskupskej pokladnice. Stravu a byt mali profesori zadarmo v seminári. Na štátnom učiteľskom ústave v Kláštore pod Znievom mali profesori takéto platy:

Profesor matematiky a prírodných vied 1000 zlatých a 100 zlatých príplatok na byt, profesor hudby a spevu 500 zlatých a 100 zlatých na byt, profesor kreslenia 500 zlatých a cvičný učiteľ 700 zlatých¹². Na štátnych učiteľských ústavoch profesori mali vyššie platy ako na cirkevných ústavoch. Kapitulskí profesori štátnu podporu dostali až v roku 1906. Riaditelia svoju funkciu vykonávali bezplatne. V roku 1883 správca – profesor dostal 400 zlatých na zaopatrenie, starší profesor 600 zlatých a profesor hudby 150 zlatých. Roku 1888 svetskí profesori boli prijatí do krajinského učiteľského penzijného fondu s plným započítaním rokov¹³.

Profesorský zbor

Jakub Jančík(1808-1869)

Národnokultúrny pracovník: pochádzal z roľníckej rodiny. Rozvíjal ľudovú výchovu na Spiši. Pestoval najmä exegetické disciplíny, zaoberal sa aj slavistikou a slovanskými dejinami. Zakladajúci člen MS a podporovateľ slov,nár.podujatí¹⁴.

Bol profesorom pedagogiky a metodiky a v seminári špirituálom.

¹¹ Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5, s.142.

¹² Ibidem, s. 143.

¹³ Ibidem.

¹⁴ *Slovenský Bibliografický Slovník II*, Martin 1987, s. 521.

Narodil sa roku 1808 v roľníckej rodine na Spiši. Ordinovaný bol v roku 1832. Ako doktor teológie učil pred rokom 1848 nielen na preparandii, ale aj v seminári, kde vyvinul značnú národno – buditeľskú činnosť. Podľa autora jeho nekrológu dopisoval si s Ľudovítom Štúrom a s inými vodcami slovenského národa. A za túto národnú činnosť dostala sa mu „odmena“, poslali ho za farára do Matejoviec. Niekoľko rokov pôsobil vo Veľkej pri Poprade a neskôr v Ľubici. Ako milovník slovenskej literatúry odoberal a čítal každé slovenské literárne dielo a všetky noviny a časopisy. Vynikal najmä v slavistike a slovenskej histórii.

Nemal pokoja ani ako farár. Sklamal sa v mnohých, ktorých všemožne podporoval, národne oduševňoval. Dlhو chorľavel. Na radu lekárov krakovskej univerzity šiel sa liečiť do Karlových Varov. Keď sa horšie cítil, pobral sa domov. V Plzni, „rodomilom to meste českom“, musel cestu prerušiť. Po krátkom pobyte v hostinci zomrel na rakovinu žalúdka. Pochovali ho v Plzni za „húfnej účasti príbuzného ľudu Českého a za asistencie mnohých kňazov s veľkou slávnosťou“¹⁵.

Štefan Nikolaj Hýroš

Narodil sa 18. augusta 1813 v Ružomberku v rodine farbiara.

Študoval najprv doma na piaristickom gymnáziu a pod vedením starých profesorov rojčil o slávnej tradícii mesta ruží, o romantike blízkej Likavky a temperatmentných verbovačkách. Rodičia v snahe dať chlapcovi znalosť viacerých jazykov, poslali ho najprv pokračovať v gymnaziálnych štúdiách do Gyöndösu a neskôr do staroslávneho Ostrihoma. Tam sa rozhodol pre duchovnú dráhu a šiel na filozofiu do Jágra, kam slovenských žiakov lákala slávna pyrkerovská pedagogická tradícia a čulý ruch bernolákovskej literárnej skupiny študentov. Tam sa temperamentný mládenec národne prebudil a neskôr na teologických štúdiách v Budíne sa už horlivo zúčastňoval na krúžkových činnostiach všetkých štyroch národností vtedajšieho Uhorska. Budínsky Spolok, centrum bernolákovskej slovenčiny a všeslovanskej družby, vedený Jánom Kollárom, stal sa vnímavému Hýrošovi priam osudom. Tu opájal sa ľubozvučnosťou Kollárových poetických zneliek, tam sa s chorvatskými študentmi oduševňoval legendami o solúnskych bratoch – Cyrilovi a Metodovi. Práve v najšovinistickejšom maďarskom meste rozvíjala sa najsrdečnejšia družba slovanských národov a rôznych konfesii. Odtiaľ si mladý Hýroš odniesol do života vynikajúcu konverzačnú bystrosť, rečnícku rutinu, hlbokú sympatiu k rodnému ľudu, srdečný vzťah

¹⁵ Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5, s.144.

k histórii a poézii ľudových zvykov, najmä však úprimnú humanitu a náboženskú znášanlivosť.

Po skončení teologických štúdií biskup Jozef Belik ho vysvätil na kňaza 23. augusta 1836. Kaplánom bol v Spišskom Hrhove a v Hniezdnom /predtým Čňazdy/ pod Staroľubovnianskym hradom, administrátorom v Liptovskom Trnenci /.

Štefan Košťalik

Narodil sa 21. augusta 1834 v Bobrove na Orave. Teologické a pedagogické štúdiá skončil v Spišskej Kapitule. Po vysviacke /1852/ kaplánčil v Jablonke, Kežmarku a v Levoči, kde bol aj katechétom na tamomšom gymnáziu. Po roku 1860 bol prefektom spišského seminára a v rokoch 1861 – 1868 profesorom na učiteľskom ústave, profesorom latinčiny na diecéznom bohosloveckom učilišti /tu od roku 1864 vyučoval aj cirkevné právo/. Viedol aj filozofický kurz, ktorý zriadil biskup Ladislav Záborský pre tých chovancov, ktorí prišli do seminára zo 6. resp. 7. gymnaziálnej triedy¹⁶.

Na Štefana Košťalika, ako zakladateľa Matice slovenskej, sa listovne obrátil Ján Francisci. Žiadal ho, aby zbieral milodary na Maticu slovenskú. Pre veľkú zaneprázdnenosť /svedčí o tom jeho list/, odpoveď matičnému funkcionárovi J. Franciscimu/ túto prácu prijať nemohol. List v plnom znení citujem:

„Zaneprázdnený súc mnohonásobnou prácou jednatel'stvo pre Služby na Dom Matice Slovenskej pri najlepšej vôli mojej na seba prevziať nemôžem, a preto nemeškám tým cieľom Osvietenosti Vašej Vel. Pána Pavla Koperdána, farára Vidernického čo horlivého národovca v každom ohľade odporúčať, ktorému som aj dopisné Hárky v otázačnej záležitosti už doposlal.

S tým do vysokej priazne odporúčaný s hlbokou úctou trvám v Štiavnickom kaštieli.

Osvietenosti Vašej srdečný ctiteľ Štefan Košťalik“¹⁷

Košťalik na túto prácu vybral horlivého národovca Pavla Koperdána, iniciátora známej Spišskej petície z rokov 1863 a 1865.

Známy slovenský bibliograf Ľudovít V. Rizner v svojom životopise píše, že Štefan Košťalik mu posielal prostredníctvom profesora Eduarda Krajniaka knihy a časopisy, ktoré potreboval na zostavenie svojej Bibliografie.

Košťalik bol činný aj publicisticky /v Cyrilovi a Methodovi uverejňoval Dopisy zo Spiša/. Ako farár v Lomnici ujal sa Rómov a vyučoval ich. Má veľké zásluhy aj o rozvoj elementárneho školstva v Kežmarku. Od ministra osvetly dostal úradné poďakovanie za 2000

¹⁶ *Slovenský Bibliografický Slovník III*, Martin 1987, s. 200-201.

¹⁷ *List v Literárnom archíve Matice slovenskej pod č. M 22 DC z 15.09.1860.*

zlatých, podporu pre kežmarské elementárne školy. V svojej rodnej obci /Bobrov/ dal postaviť v sume 20 000 zlatých kalváriu, o čom svedčí tento text na podstavci kríža: „Tieto posvätné štácie krížovej cesty zo zbožnej veľkodušnosti postavil a kanonicky požehnal najdôst. pán Štefan Košťalik, opát a kanonik spišskej katedrály, arcidiakon oravský“¹⁸.

Bol veľmi horlivý kňaz rodolub a muž veľkej vedy a pre svoju dobrotu obľúbený.

Juraj Gogolák – Irievič

Slovenský spisovateľ a národný buditeľ Juraj Gogolák sa narodil 3. apríla 1849 v Slanici na Orave, v plátennickej rodine. Gogolákov rodný dom stál v susedstve s domom Bernolákovým. Študoval v Trstenej, Levoči a teológiu v Spišskej Kapitule, kde bol vysvätený 27. júla 1873 na kňaza. Kaplánoval v Poprade a v Lokci na Orave¹⁹. Od roku 1875 do roku 1882 bol profesorom na učiteľskom ústave, kde vyučoval slovenčinu. Hrde sa vždy hlásil k svojmu slovenskému rodu. Vo všetkých úradných listinách má zaznamenanú národnosť „tót“. Ako profesor objednával na svoje meno slovenské časopisy.

V Literárnom archíve Matice slovenskej sa nachádzajú štyri listy, ktoré písal Ondrejovi Trúchlemu – Sitnianskemu, redaktorovi Orla. V prvom /je datovaný 20.januára 1875 z Popradu/ sa prihlasuje za predplatiteľa Orla. Druhý už poslal zo Spiš. Kapituly /22. Marca 1877/: v ňom urguje šieste číslo Orla a v treťom z 29. decembra 1877 zasa siedme. Posledný citujem celý:

V Podhradí 1. 2. 78

Veľactený Pán Redaktor

Na poštovej poukážke, kde som Vám dlžobu /4 zl./ za minuloročného /1877/ Orla bol odoslal, bol som naznačil, aby ste ráčili poslať minuloročný /1877/ Orol Štefanovi Gallasovi. Ale igazgato tanár /adresa po maďarský/. Ale len pod tou podmienkou, jestli mu ho doručíte za pol ceny. Spolu i za predplatné i na tento rok.

Som Váš sluha

J. Gogolák

Z tohto listu visieť, že Gogolák sa nebál korešpondovať v reči slovenskej. Jemu Orol a iné časopisy prichádzali s adresou v slovenskom jazyku. No profesor Gallas bol už obozretnejší: rodom Slovák, duchom tiež, no vo verejnosti chcel byť Maďar. Tak sa museli v ten čas duchovní pracovníci pretvarovať, keď nechceli upadnúť do nemilosti mocipánom. Juraj Gogolák bol neohrozený zástanca slovenských politických myšlienok. Svojich žiakov viedol k láske k národu, na hodinách slovenského jazyka ich oboznamoval so slovenskou

¹⁸ „Katólicke noviny“ 1882, s. 167.

¹⁹ *Slovenský Bibliografický Slovník II*, Martin 1987, s. 494.

literatúrou, čo sa nepáčilo vtedajším maďarizátorom. Vyhlásili ho za pansláva a z ústavu vyštvali.

Jeho túžbou bolo vedieť čo najviac jazykov. Preto ako mnohí roduverní Slováci opustil macošskú vlasť a vystáhol sa do Dalmácie. V mestečku Trebinje sa stal vojenským kurátorom. V slovanskom prostredí sa mohol nerušene venovať literárnej a publikačnej činnosti.

S domovom však neprerušil vzájomné styky. Pozorne sledoval život Slovákov v rokoch zvýšeného národného tlaku. Zo štvorstranového listu z 10. marca 1887 sa dozvedáme, ako dobre poznal osudy Slovákov v Uhorsku a ako mu len chýbala slovenská tlač. Od neznámeho adresáta v Martine žiadal, aby mu posielali Slovenské pohľady a Národné noviny. Žiadal aj Vajanského Dumy.

Takto pracoval Gogolák až do roku 1900, keď začal chorl'aviieť. Trápil sa vyše roka so žalúdkom. Radili mu, že z tejto zákernej choroby ho vylieči žinčica. V Liptovskej Revúcej bol farárom slanický rodák – národovec Jozef Tomík, nuž k nemu sa vybral. Ale liečenie nepomohlo.

Dr. J. Šimalčík v svojom príspevku uvádza, že zomrel 31. mája 1901 /miesto neuvádza²⁰.

Ludovít Čurjak

Profesor Ludovít Čurjak mal brata učiteľa /Anton/, ktorý pôsobil v Zubrohlave na Orave. V Okresnom archíve v Dolnom Kubíne je spis z 27. marca 1898 písaný po maďarsky. V tomto spise učiteľ Anton Čurjak na výzvu Župného inšpektora v Dolnom Kubíne č. 132/1899, aby si pomad'arčil meno, píše, že sa radil o tom s bratom profesorom. Obaja boli proti pomad'arčeniu svojich mien. Z toho sa dá usudzovať, že aj profesor Ludovít Čurjak bol uvedomelý Slovák a aj on v slovenskom duchu vychovával mládež z uvedomelej slovenskej oravskej rodiny. Jeho príbuzný Ludvik Čurjak, farár z Liptovskej Lužnej a rodák z Tvrdošína, bol horlivý rodomil a priateľ slovenskej literatúry²¹.

Narodil sa 16. júna 1865 v Liptovskom Sv. Mikuláši. Po vysviacke 30. októbra 1887 bol katechétom v Levoči a od roku 1891 profesorom preparandie v Spišskej Kapitule²².

²⁰ Tento dátum jeho smrti prevzala aj *Encyklopédia Slovenska* /II. zv., s. 171/, ako aj G. Podhorec. V *Katolíckych novinách* /30. 5. 1976/ píše, že zomrel 31. mája 1901 v Liptovskej Revúcej. Smerodajné sú *Katolícke noviny* z roku 1901, s. 105. Tie píšú, že zomrel 26. mája 1901 v Budapešti. *Ludové noviny* v nekrológu píšú o ňom: „...horlivý slovenský rodoľub dopisovateľ do slovenských časopisov“.

²¹ *Priateľ školy a literatúry*, r. 3, 1861, s. 214-215.

²² Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5, s. 162.

Ján Cselényi

Najdlhšie na ústave ako profesor pôsobil Ján Cselényi /od roku 1901 už do roku 1934/.

Narodil sa 25. marca 1877 Križovianoch, okres Prešov. Študoval v Prešove, Spišskej Novej Vsi a na univerzitách v Budapešti. Na ústave vyučoval: dejepis, prírodopis, pedagogiku, hospodárstvo, zdravotvedu, telocvik, maďarčinu, nemčinu a po roku 1919 už len dejepis a slovenčinu. Roku 1903 zriadil žiacky orchester, s ktorým vystupoval na verejných podujatiach v Spišskom Podhradí a na okolí. V ten čas viedol aj samovzdelávajúci krúžok²³.

Jeho meno je maďarské. No pôsobenie na ústave v predvojnových, vojnových rokoch bolo uvedomelé národné / v matrike pravdivo udáva v roku 1913/14 materinský jazyk žiakov / a sociálne pomery.

Udržiatel' školy a štátna školská správa prevzali ho po roku 1919 do školských služieb. Hneď v prvých povojnových rokoch vyučoval na ústave aj slovenský jazyk. Všetci jeho žiaci videli v ňom vzor dokonalosti, precíznosti, usilovnosti a svedomitosti. Prísny bol k žiakom a aj k svojim vlastným deťom. Svojho syna Janka nikdy nevyvolal krstným menom, ale len priezviskom /ako aj nás ostatných/. Neraz sme počuli v triede: „A teraz príde odpovedať Cselényi“²⁴.

Profesor Ján Cselényi bol aj literárne činný. Napísal knihu *Spišský hrad a jeho okolie /Spiš. Podhradie 1931*)²⁵.

Po 33 ročnej službe v jednom ústave ťažko ochorel, takže musel nastúpiť na zdravotnú dovolenku. Staručkému profesorovi 13. októbra 1934 jeho priatelia, ctitelia a žiaci pripravili nečakanú, no tým srdečnejšiu oslavu. Nič netušiaceho zavolali na akadémiu, na ktorej mu dr. Jozef Tomanóczy, hlavný školský inšpektor, odovzdal pápežské vyznamenanie *Ecclesia et Pontifica* (diplom a štátna medaila). So slzami v očiach len ťažko vedel odpovedať. Riaditeľ Jozef Brandobur v mene profesorského zboru, dr. Ján Ferenčík v mene bohosloveckého ústavu a žiaci vedení profesorom Országom spevmi a hudbou ďakovali vzácnemu svojmu profesorovi za všetko, čo vykonal pre ústav. Podľa Národných novín: „Bol znamenitým vychovávateľom, ktorý nielen rozum, ale i srdce vedel zachytiť a zo svojich

²³ *Slovenský Bibliografický Slovník I*, Martin 1990, s. 382.

²⁴ Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5, s. 165.

²⁵ *V Pamätníku ústavu z r. 1931 je jeho štúdia Spišská Kapitula, sídlo ústavu. Podľa Spišských novín /r. III./ zozbieral vynikajúce vety z dramatických diel Shakespeareových. Pripravil do tlače aj ľudovú činohru v troch dejstvách *Domnelá vdova* a napísal aj historický román.*

žiacov vychovať nielen dobrých učiteľov, ale aj dobrých ľudí. Učiteľský ústav sám mu bol – ako povedal – chrámom, kde stále pracoval a kde jeho práca bola neustálou modlitbou“²⁶.

Zomrel 21. júna 1935, pochovaný je v Spiš. Podhradí. V Deň dušičiek chodievali študenti korporatívne k jeho hrobu. Podobne učitelia pri svojich jubilejných stretnutiach.

3. Žiaci – študenti učiteľského ústavu

Žiactvo ústavu od založenia sa regrutovalo z tých najchudobnejších vrstiev nášho národa: z roľníckych, remeselníckych, robotníckych a učiteľských rodín. Ak chcel mať ústav žiakov, musel im poskytnúť zadarmo byt a stravu, učebnice i učebné pomôcky. A na to slúžila základina ústavu, do ktorej slušné sumy peňazí prichádzali nielen od kňazov spišskej diecézy, ale aj zo zbierok pospolitého ľudu.

Ústav mal slúžiť školám spišskej diecézy. Preto na tento ústav v prvé desaťročia prichádzali žiaci len zo Spiša, Liptova, a z Oravy, čiže z tých najchudobnejších stolíc Slovenska. V prvých desaťročiach, kým ústav bol dvojročným, z ústavnej základiny mohli dostať zadarmo byt, a stravu šiesti až ôsmi kandidáti. No neskôr, keď počet žiakov sa zväčšil, bolo treba hľadať aj iné „podpory“ pre študentov. Kláštor milosrdných bratov v Spišskom Podhradí poskytol niekoľkým preparandistom úplné zaopatrenie. No nebolo to úplne zadarmo: študenti za túto výpomoc vykonávali organistické funkcie v kláštornej kostole. Iní zase ministrovali kanonikom a profesorom, za čo dostali dosť slušné sumy peňazí.

Až do päťdesiatych rokov minulého storočia zo školskej základiny mohli dostať štipendiá len šiesti chovanci ústavu. Ako nastúpil na biskupský stolec dr. Ladislav Zábojský, na ústave mohli zadarmo študovať až dvadsiati študenti.

Mnohí synkovia remeselníkov, roľníkov, k tomu stavu boli schopní, lebo medzi ľuďmi vyrástli, ľud milujú, potreby jeho poznajú, navykli tiež k práci a s malým spokojní bývajú: ale takým mladíkom často prostriedky k vyššiemu učeniu chýbajú. Aby teda takí, ktorí vtipom, nábožnosťou a mravnosťou nad inými vynikajú, a vôľu k vyučovaniu druhých majú, potrebné ale prostriedky k študovaniu nemajú, na úrad učiteľský sa pripraviť mohli, pán biskup J. Seman dáva na svoje útraty viac takých študentov v spišskej preparandii vychovať, a keď by sa viac slušnými vlastnosťami obdarených mladíkov hlásilo, hotový je počet tých, ktorí na jeho útraty do katolíckej spišskej preparandie chodia, rozmnožiť“²⁷. Niektoré periodiká o Semanovi píše: „Bol veľký učenec – teológ, vynikajúci rečník, duchaplný

²⁶ „Národné noviny“ 7. 08.1875.

²⁷ „Katolícké noviny“ 1894, článok *Z pod Tatier*.

spisovateľ. Iste najväznejší, najučenejší člen uhorského katolíckeho kléru²⁸. Alebo v článku „Muž veľkého umu a prísnej pravdy“²⁹ zhodnotili jeho život.

Z Althovho príspevku jasne vidieť, ako spišskí biskupi pomáhali pri skúškach slovenským chudobným chlapcom. Ich pričinením na kapitulskú preparandiu sa dostali schopní študenti z chudobných slovenských rodín.

4. Sociálna štruktúra žiakov ústavu

Triedni profesori v Hlavnom katalógu pre učiteľské ústavy uvádzali aj zamestnanie rodičov. Tak napríklad v školskom roku 1830/31 bolo v prvom ročníku desať žiakov. Štyria pochádzali z roľníckych rodín, traja železničiarskych /výhybkári/, dvaja z obuvníckych rodín, jeden žiak mal otca krajčira, jeden robotníka a jeden učiteľa. Deväť žiakov pochádzalo z roľníckych, remeselníckych a robotníckych rodín a len jeden z učiteľskej rodiny.

Podobne to bolo aj v druhom ročníku /23 žiakov/, kde boli tieto zamestnania: kamenár, čižmár, murár, roľník, zámočník, robotník, remenár, zámočník, mlynár, krajčír, krčmár, mestský úradník. V treťom ročníku /6 žiakov/ boli zamestnania rodičov: krajčír, roľník, výhybkár, obuvník, strojník, mlynár. Vo štvrtom ročníku /12 žiakov/ zamestnania rodičov sa uvádzajú: roľník, výhybkár, krčmárka, tokár, učiteľ, hospodársky úradník.

Ako vidieť z týchto triednych výkazov, žiaci pochádzali z tých najchudobnejších slovenských rodín. V tomto školskom roku skoro všetci žiaci pochádzali zo Spišského Podhradia, kde celé ulice obývali drobní remeselníci: kamenári, obuvníci, murári. No o rok neskôr bolo desať žiakov z roľníckych rodín /to už z dedín blízkeho okolia Spišského Podhradia/. Takto to bolo aj v školskom roku 1833/34.

Z týchto prehľadov vyplýva, že najväčšie percento žiakov pochádzalo z chudobnejších roľníckych rodín – 29, 2%. Ak k tomu pripočítame druhú najväčšiu sociálnu triedu – robotnícku za tie roky – 19, 9 %, tak absolútnu väčšinu tvorili žiaci z remeselníckych rodín – 17, 6 % z rodín učiteľských – poväčšine synov bývalých žiakov ústavu – 13, 8 % a úradníckych a „vdov a sirôt“ : je však isté, že tieto rodiny neboli zámožné.

Veľmi nápadné je malé percento žiakov z vrstvy obchodníckej a tzv. slobodných povolání.

Hoci podľa pôvodného určenia učiteľský ústav v Spišskej Kapitule mal vychovávať kandidátov učiteľstva iba pre Spišskú diecézu /Orava, Liptov a Spiš/, táto zásada sa dôsledne nedodržiavala, pretože na ústave študovali žiaci aj z iných slovenských krajov – najmä po roku 1918. Ústav pre svoju dobrú povest' stal sa napokon celoslovenským ústavom a nikdy

²⁸ „Národné noviny“ 1912, č. 98.

²⁹ „Katolícke noviny“ 24. 09.1978.

netrpel nedostatok žiactva, najmä po druhej svetovej vojne, keď ani po výstavbe moderného areálu školy a internátu nemohol prijať všetkých uchádzačov, hoci zložili prijímacie skúšky.

Veľkú výhodu z existencie ústavu malo mestečko Spišské Podhradie a jeho najbližšie okolie. Na ústave študovalo priemerne 25 – 27 % študentov zo Spišského Podhradia a jeho najbližšieho okolia /Studenc, Granč – Petrovce, Spišské Vlachy, Bijacovce, Baldovce, Jabloňov, teda priemerne v každom ročníku 10 študentov.

Záver

Spiškokapitulský učiteľský ústav bol založený v súlade s osvietenskými snahami o skvalitnenie vzdelania širokých vrstiev ľudu. Oproti iným školám i neskorším štátnym učiteľským ústavom sa však snažil vychovať nielen vzdelaného, ale aj vysoko mravného učiteľa a dať mu serióznu duchovnú formáciu. To spôsobilo, že absolventi tohto ústavu sa zaradili medzi dedinskú inteligenciu a elitu a život obyvateľov obcí Spišskej diecézy formovali nielen po mentálnej, ale aj po morálnej, hospodárskej a kultúrnej stránke. A to nielen v rámci vyučovacieho procesu, ale v značnej miere aj mimo neho. Tým prispeli k premene nášho obyvateľstva v dobrom slova zmysle.

LITERATÚRA:

1. *List v Literárnom archíve Matice slovenskej pod č. M 22 DC z 15.09.1860.*
2. Miškovič A., *Život Ladislav Zábojského*, Kultúra VII, č. 5.
3. *Priateľ školy a literatúry*, r. 3, 1861.
4. *Slovenský Bibliografický Slovník I*, Martin 1990.
5. *Slovenský Bibliografický Slovník II*, Martin 1987.
6. *Slovenský Bibliografický Slovník III*, Martin 1987.
7. Štátny archív v Levoči, archívny fond Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule, Spisy č. 5.
8. Vencko J., *Z dejín okolia Spišského hradu*, Spišské Podhradie 1941.
9. Vlastimil F. R., *Učiteľ v osvietenom 19. storočí v pohľade na zvonárstvo*, [in:] *Priateľ školy a literatúry*, r. 2, 1860.